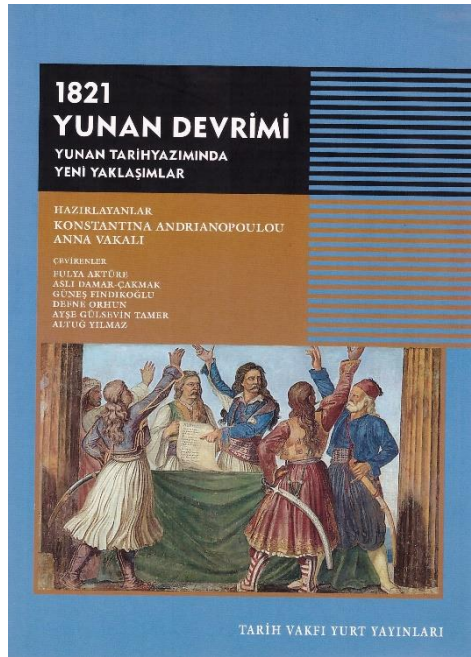

1821 Yunan Devrimi: Yunan Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar, Hazırlayanlar: Konstantina Andrianopoulou, Anna Vakali, Çevirenler: Fulya Aktüre, Aslı Damar-Çakmak, Güneş Fındıkoğlu, Defne Orhun, Ayşe Gülsevin Tamer, Altuğ Yılmaz, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2021, 325 sayfa, ISBN 978-975-333-394-8.

Bülent AKYAY*

“1821 Yunan Devrimi” modern Yunan ulus devletinin kurulma sürecini başlatmış olması sebebiyle modern Yunan tarihinin temel dönüm noktası olarak kabul görmektedir. Bu durum “devrim”in Yunan tarihyazımının ana teması haline gelişini de izah etmektedir. Geçtiğimiz 2021 yılı “1821 Yunan Devrimi”nin 200. yıldönümü idi. Nitekim 25 Mart olarak kabul edilmiş olan “devrim”in başlangıç tarihi, Yunanistan’da 1838 yılından beri resmi olarak kutlanmaktadır. Bu bakımdan 200’üncüsü olmak gibi önemli yıldönümlerinden birine denk gelen 2021 yılı, kısaca “1821” ya da bazen sadece “21” olarak da adlandırılan söz konusu tarihî hadiseyi, doğal olarak Yunan

kamusal alanında en önemli odak noktalarından biri kıldı. Pandemi döneminin olumsuz etkilerine rağmen yine de ülkede söz konusu yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde “1821 Yunan Devrimi” üzerine çevrimiçi

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü, Balkan Tarihi Anabilim Dalı, Edirne, ORCID: orcid.org/0000-0002-3370-4800, E-posta: bulentakyay@trakya.edu.tr

konferanslar dâhil, etkinlikler ve sergiler düzenlendi. Yeni yaklaşımlar ve yeni bakış açılarıyla “1821”e dair pek çok konu bu vesileyle Yunanistan’da gündeme taşınarak tartışılmış oldu. Bununla birlikte mevcut devasa literatüre eklenen popüler veya akademik yeni yayınlar ortaya çıktı. İlaveten çağın bir gereği olarak “1821”i konu edinen resmi internet siteleri de kuruldu.

“1821 Yunan Devrimi” esasen bu satırlarda ayrıntılarına girilemeyecek kadar uzun bir anlatıya ve boyutlara sahip olan ve aşamalar halinde seyretmiş bir süreçtir. Bu süreç, onu hazırlayan ön süreçleri müteakiben, Filiki Eteria’nın lideri Aleksandros İpsilantis’in organize ettiği ve 1821 yılı şubat ayında Prut nehrini geçerek, Boğdan ve Eflak’ta giriştiği hareketle başlamış oldu. Bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmışsa da ardından Mora’da başlayan isyan kısa süre içerisinde çok farklı boyutlar kazanarak karada ve denizde farklı evreler halinde yaklaşık dokuz yıl süren zorlu ve kanlı bir mücadeleye dönüşmüştür. Yaşanan hadiseler, süreç içerisinde farklı aktörlerin katılmasıyla ve farklı güçlerin müdahalesiyle bilinen anlamda bir isyan olmaktan çıkmıştır. Nitekim erken dönemde Atlantik ötesinde bile yankı bulan hareket, önce Avrupa kamuoyunu yanına çekmiş ve akabinde isyan karşısında tereddüt gösteren bazı Avrupa güçlerini, kendi stratejik hesaplarına binaen, nihayetinde giderek yanına çekmiştir. Meselenin uluslararası boyut kazanması dış müdahaleye zemin hazırlamış, sonuçta farklı evrelerde ve boyutlarda “1821 Yunan Devrimi”ne müdahil olan Rusya, İngiltere ve Fransa, “Koruyucu Güçler” sıfatıyla, 3 Şubat 1830 tarihli Londra Protokolü ile Osmanlı İmparatorluğu’ndan ayırdıkları bağımsız bir Yunanistan devletini ortaya çıkarmışlardır.

“1821 Yunan Devrimi” yukarıda değinildiği üzere Yunan tarihyazımında mühim bir yere sahiptir. Batılı ülkelerde ve Yunanistan’da bu konuyu pek çok boyutlarıyla ele alan devasa bir külliyat oluşmuştur. Öte yandan Türk tarihyazımında ise “Yunan Devrimi” nispeten daha küçük bir yer kaplamaktadır ve henüz isimlendirilmesi ve kavramların tasvir edilmesi noktasında açık bir fikir birliğine varılmış değildir. Türk tarihyazımında öteden beri “Yunan İhtilâli” kullanımına rastlansa da “Rum İsyanı”, “Rum Fetreti”, “Yunan İsyanı/Ayaklanması”, “Mora İsyanı” vb. adlandırmalar ağırlıklı olarak “1821”i isyan ve ayaklanma olarak ele almakta, devrim olarak pek nitelendirmemektedir. Buna karşılık Batılı ve Yunan tarihçilerin bu isyanı genelde “Devrimler Çağı”nın bir parçası olarak kabul ettikleri ve ele aldıkları belirtilmelidir.

Tarihçiliğimizde “1821”in daha ziyade siyasî ve askerî perspektiften ve bazen de dolaylı olarak çalışılan başka bir konu çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Ülkemizde son yıllardaki çalışmalarda ise konunun Müslümanlara/Türklere yönelik katliam ve soykırım boyutu öne çıkmaktadır ki bu yöndeki çalışmaların da kat edeceği mesafeler bulunmaktadır. Bunlarla birlikte Osmanlı kaynaklarının daha ayrıntılı incelenmesi sayesinde elde edilecek bilgilerin Batı ve Yunan kaynaklarıyla da desteklenmesi suretiyle Türk tarihçilerin yakın ve orta vadede yapacakları çalışmaların “1821 Yunan Devrimi”nin pek çok boyutuna özgün ve farklı bilgiler kazandıracağı, Türkiye’deki mevcut literatürü çeşitlendireceği ve mevzu bahis var olan boşlukları dolduracağı beklenmektedir.

Bu genel tespitler çerçevesinde Konstantina Andrianopoulou ve Anna Vakali tarafından derlenen kitap, Yunan tarihyazımındaki bazı örnekleri ilgilenele sunması bakımından önem taşımaktadır. Editörler tarafından derlemede yer verilen yazıların bazıları daha önceden yayımlanmış¹ iken bazıları da özel olarak bu kitap için yazılmışlardır.

Giriş kısmında Konstantina Andrianopoulou ve Anna Vakali tarafından yazılan “Önsöz: Türkçede Bir 1821 Kitabı” (ss. v-xiv), “1821 Yunan Devrimi” hakkında Yunan tarihyazımının 200 yıllık çok kısa bir seyrinin, Yunanistan’da gerçekleştirilen 200. yıl kutlamalarının ve de Türk tarihyazımının sessizliğinin ve yaklaşımının genel bir değerlendirmesidir. Andrianopoulou ve Vakali, Türk tarihyazımındaki boşluğun kendilerini bu kitabı hazırlamaya sevk ettiğini belirtmektedirler. Ardından Anna Vakali “1821 Devrimi Hakkında Yunan Tarihyazımında Arayışlar” (ss. 1-17) başlığını taşıyan giriş yazısında “1821 Yunan Devrimi”nin ve ulus anlayışının 19. yüzyıldan günümüze değin Yunan tarihyazımında nasıl ele alındığını özetlemektedir. Ayrıca yazısında 2021 yılının 200. yıldönümü olması

¹ Söz konusu yazılar şu kitaplarda yayımlanmışlardır: *Όψεις της Επανάστασης του 1821, Πρακτικά Συνεδρίου, Αθήνα 12 και 13 Ιουνίου 2015*, (Επιμέλεια) Δημήτρης Δημητρόπουλος, Χρήστος Λούκος, Παναγιώτης Μιχαηλάρης, Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού – Μνήμων, Αθήνα 2018; *Η Φιλική Εταιρεία: Επαναστατική Δράση και Μυστικές Εταιρείες στη Νεότερη Ευρώπη*, (Επιμέλεια) Γεώργιος Νικολάου, Άννα Β. Μανδουλαρά, Ασίνη, Αθήνα 2017; *Φιλελληνισμός, το Ενδιαφέρον για την Ελλάδα και τους Έλληνες από το 1821 ως Σήμερα*, (Επιμέλεια) Άννα Β. Μανδουλαρά, Νίκος Αναστασόπουλος, Α. Λάμπρος Φλιτούρης, Ηρόδοτος, Αθήνα 2015; *Ιωάννης Μακρυγιάννης, Ζωντανή Έκφραση*, Καπόν, Αθήνα 2018; *1821 και Απομνημονεύματα, Ιστορική Χρήση και Ιστοριογραφική Γνώση (Πρακτικά Συνεδρίου)*, (Επιμέλεια) Δημήτρης Δημητρόπουλος, Βαγγέλης Καραμανωλάκης, Νίκη Μαρωνίτη, Παντελής Μπουκάλας, Εκδότης Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Αθήνα 2020.

hasebiyle Yunanistan’da son yıllarda yapılan bazı yayınlar ile hazırlanan bazı dijital arşiv ve internet sitelerini okuyucuya sunmakta, yine bu çerçevede Yunanistan’da Osmanlı kaynaklarının kullanılmasıyla üretilen çalışmalara da dikkat çekmektedir.

“İdeolojik Kavramlar” başlıklı kısımda “1821”in liderlerini hangi fikirlerin harekete geçmeye sevk ettiği ve zamanla bu fikirlerde ne gibi değişiklikler meydana geldiği sorularına cevap aranmaktadır. Bu kısımda yer alan Michalis Sotiropoulos ve Antonis Hadjikyriacou tarafından yazılan “Geriye Adım Atarak Muharebeye Yürümek: 1821’in Siyasi Kavramları ve Devrimler Çağı” (ss. 21-45) başlıklı yazıda 1821-1828 yılları arasında kullanılan siyasi söylem ve kavramlar hakkında “1821”in ortaya koyduğu karmaşık yapı ele alınmaktadır. Bunu da “1821 Yunan Devrimi”ni konumlandıkları devrimler çağı tarihî çerçevesinde yorumlamaktadırlar. Alexandra Sfoini ise “Devrim: Sözcüğün 1821 Metinlerindeki Kullanımı ve Anlamları” (ss. 47-65) adlı yazısında bazıları Filiki Eteria üyesi olan ve Carbonari ithamlarına karşı durmaya çalışan diasporada bulunan liberal ve monarşi yanlısı Yunan aydınların yazılarında kullanılan “devrim” sözcüğünün anlamının geçirdiği dönüşümleri incelemektedir.

Kitabın “Devrim Öncesi ve Sırasındaki Siyasi Çatışmalar” adını taşıyan kısmında, kurulacak Yunan devleti idaresi altına daha sonraları geçecek olan yerlerde liderliği elde etmeye yönelik gerçekleşmiş siyasi çekişmeler üzerinde durulmaktadır. Bu kısımdaki Elpida K. Vogli’nin “Yunan Devrimi’nin Karizmatik Lideri İçin Beyhude Arayış: Filiki Eteria, Yerli Liderler ve Güç Dengeleri” (ss. 69-87) başlıklı yazısında 1821’den önce Filiki Eteria’nın mücadelenin yönetimi ve merkezî yönetim yapılanması hakkında farklı düşüncelere sahip çeşitli toplumsal gruplar için gördüğü işleve değinmektedir. Bu kısmın ikinci yazısı Dionisis Tzakis tarafından “1821 Devriminde Savaş ve İktidar İlişkileri” (ss. 89-106) başlığıyla yazılmıştır ve Tzakis “devrim”i geleneksel rol dağılımı, iktidar ilişkileri, toplum işleyişini yeniden biçimlendiren, toplumu bütünüyle içine alan bir olgu şeklinde değerlendirmektedir.

“Devrim ve Enternasyonalizm” başlıklı kısımda Yanna Tzourmana “Tüm Meskûn Dünya için Reform. Devrimci Enternasyonalizm ve İngiliz Filhelenizmi, 18.-19. Yüzyıl” (ss. 109-127) adlı yazısında Londra’daki Yunan Komitesi belgelerine dayanarak İngiliz Filhelenizminin o dönemdeki liberalizm versiyonları ile olan ilişkisini incelemektedir. Anna Karakatsouli ise “Filhelenler ve Yunan Devrimi: Ulusötesi Boyut” (ss. 129-144) adlı

yazısında Filhelenizmin ulusötesi boyutundan hareketle Yunanların yanında savaşan Filhelen gönüllülerin bu husustaki nedenlerine odaklanmaktadır.

“Adalarda Devrim” kısmında Yannis Spyropoulos “İnanç ve Vatan Uğruna” Kan Davaları mı? 1821 Arifesinde Batı Girit’te Hristiyanlar Arası Şiddet ve Osmanlı Siyaseti (ss. 147-162) başlıklı yazısında 1821 öncesinde İsfakiye’de Hristiyanlar arasında yaşanan şiddet olaylarını ele alırken, Dimitris Dimitropoulos ise “Karada Korsanlar mı? Mülteciler, Hükümet İzinli Korsanlar ve Mücadele Yıllarında Kıyı Yerleşimlerinde Gündelik Yaşam” (ss. 163-178) adlı yazısında Oniki adalardan biri olan Kerpe’de mülteciler veya daha önce bastırılmış bulunan isyanlardan artakalan Giritli asilerce gerçekleştirilen korsanlık üzerinde durmaktadır.

“Otobiyografik Metinlerin Işığında Devrim” adlı kısımda Nikos Theotokas, “Makriyannis’in ‘Tarihçeleri’. Sessiz Bir Dünya için Tanıklıklar” (ss. 181-197) başlıklı yazısında General Makrigiannis’in “devrim” sırasında ve sonrasında kurulan Yunan devletinin yönetiminde geldiği önemli konumları ele almaktadır. Nikos Rotzokos “1821 Devrimi’nin Morali Savaşçıların Anılarında Yerel ve Ulusal Kimlik” (ss. 199-219) adlı yazısında Mora’da isyana katılan kişiler üzerinden yerelden ulusala geçiş konusunu incelemektedir. Bu kısmın son yazısında Christos Loukos “1821 Devrimi Sırasında Erotik İlişkiler ve Cinsel Pratikler” (ss. 221-238) başlığı altında hatıralar ve belgelerden yola çıkarak bir yandan ayaklanmaya katılanlar ve siyasetçiler ile daha sıradan insanların aşk ilişkileri ve cinsel/eşcinsel uygulamalarını ortaya koymakta, diğer yandan esir düşen kadın ve çocukların bu konularda yaşadıklarına da değinmektedir.

Osmanlı kaynaklarının kullanılmasıyla gerçekleştirilen çalışmalardan oluşan “Osmanlıların Tepkileri” başlığını taşıyan kısımda Sofia Laiou ve Marinós Sariyannis “Kişisel Bir Anlatı Olarak Hatırat: Morali Yusuf Bey ve Kabudlu Vasfi Efendi’nin Metinleri” (ss. 241-256) adlı yazıda Yunan isyanını yaşamış, bölgede yer almış ve olaylara şahit olmuş iki Müslümanın, Anabolu kökenli Mir Yusuf ile Tokatlı bir paralı asker olan Vasfi Efendi’nin, şahitliklerini karşılaştırmaktadırlar. Leonidas Moiras ise “Filiki Eteria’nın Varlığı ve İşleyişine Dair Osmanlı Yaklaşımları” (ss. 257-272) başlıklı yazısında Osmanlı vakanüvisleri Şânî-zâde, Mehmed Esad Efendi, Ahmed Cevdet Paşa ve Ahmed Lûtfi Efendi’nin tarihlerinde Filiki Eteria’ya Osmanlı tarafının bakış, görüş ve yaklaşımlarını incelemektedir.

Kitabın son kısmı olan “Devrimin Hafızası” adlı bölümde Mitsos Bilalis “Kahramanı Resmetmek. 1821 ve Çağdaş Yunan Görsel Tarihi Kültürü” (ss. 275-289) adlı yazısında devrimden elli yıl kadar sonra çağdaş Yunan görsel hafıza mekânlarını ve 1821’in önde gelen kahramanlarının tasvir edildiği portrelerinin dönüşümü üzerinde dururken, Christina Koulouri ise “İlk Kutlanışından (1838) 20. Yüzyıl Başlarına Dek 25 Mart Yunan Ulusal Yıldönümleri” (ss. 291-311) başlığını taşıyan yazısında Yunan devrimi kutlamalarının 1838’de millî bayram olarak kabulüyle bunun 20. yüzyıl başına kadar geçen tarihî seyrini ele almaktadır.

Kitabın ek kısmında Konstantina Andrianopoulou ve Anna Vakali tarafından kavramlar ile kişiler ve kurumlar hakkında bilgi veren *Sözlük* (ss. 315-324) oluşturularak okuyucuya sunulurken, kitabın sonunda ise metinlerde adı geçen coğrafi yerler ve bölgeler için Ceyda Sungur tarafından hazırlanmış iki de haritaya yer verilmiştir.

“1821 Yunan Devrimi”ne ait çağdaş Yunan tarihyazımında yer alan yeni yaklaşımlara ait çalışmalardan bazı örnekleri Türk akademisine sunma amacındaki bu derleme kitap aynı zamanda konuya dair Türk tarihyazımında mevcut boşlukları bir nebze de olsa doldurma iddiasındadır. Cevap vermeyi hedeflediği nispeten spesifik sorulardan yola çıkarak “1821 Yunan Devrimi”ni ele alan bu girişim, Türkiye’de potansiyel yeni araştırmalar için şüphesiz ki bir ufuk açacaktır. Ayrıca konuyla ilgili olarak ortaya koyduğu bazı yeni bilgiler ve bazı ayrıntılarla hali hazırda belli başlı konulara odaklanmış Türk literatürüne önemli katkılar ve araştırmacılara muhtemel çıkış noktaları sağlayacaktır.